

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1930 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående upphävande av vissa prästerskapet tillkommande privilegier.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 256, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Olsson* i Ramsta hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning, huruvida och på vad sätt prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 jämlikt § 4 och i kungl. resolutionen på allmogens besvär den 25 maj 1720, § 41, såväl som privilegierna jämlikt kungl. resolutionen av den 19 december 1727, § 39, må kunna undanröjas och framläggandet för riksdagen av de förslag, vartill utredningen giver anledning».

I motionen hänvisas till ett i regeringsrättens årsbok för 1921, sid. 225, refererat rättsfall, vari Konungens befallningshavande i Älvsborgs län, kammarkollegium och regeringsrätten i fråga om en kyrkoherde i nämnda län utan meningsskiljaktighet konstaterat, att denne *dels* vore för sin beräknade inkomst av den honom såsom kyrkoherde tillkommande prästgården befriad från deltagande i kostnaderna för byggnad och underhåll av pastoratets prästgårdar *dels ock* vore för såväl nämnda inkomst som sin beskattningsbara inkomst i övrigt befriad från utgörande av bidrag till kyrkovaktmästares avlöning. Som grund för dessa privilegier åberopades av Konungens befallningshavande och kammarkollegium ovan avsedda författningar. Motionären anför, att dessa privilegier icke blivit beaktade i 1928 års kommunalskattelag samt att vid debiteringslängdernas upprättande i regel ej heller toges hänsyn därtill. Följden vore den, att de flesta innehavare av prästerliga tjänster jämväl finge deltaga för täckandet av nämnda utgifter med hela sitt samlade skatteunderlag. Emellertid hade senast i december 1929 inom en församling i Strängnäs stift vid godkännandet av debiterings- och uppbördslängden anmärkning från vederbörande prästman gjorts mot längden för att ej dessa privilegier tillämpats vid längdens uppgörande. Ur enhetlighetens och enkelhetens synpunkt vore det av stort intresse, att dessa gamla privilegier kunde undanröjas. Ett särskilt skäl för motionärens förslag vore dessutom, att under de närmaste åren förslag till ny lönereglering för prästerskapet torde komma att föreläggas riksdagen.

Motionen.

**Befrielse
från del-
tagande i
prästgårds-
byggnads-
kostnad.**

Historik.

Skyldigheten att bygga prästgård betraktades ursprungligen såsom ett allmogen åligganden besvär, dock med undantag för Skåne, där skyldigheten av gammalt ansetts åligga prästerna själva. I en kungl. resolution på allmogens besvär den 13 december 1672 behandlas bland annat frågan, vem ifrågavarande skyldighet skulle åligga. Med anledning därav att allmogen underdånigst anhål- lit, »att adelns betjänte samt bönder och torpare under rå och rör belägne må hjälpa till kyrkors och prästgårdars byggnad», angives i resolutionen, vem ifrågavarande skyldighet i allmänhet åligger, därvid Skåne särskilt undantages, och stadgas därefter: »Men alla säterier evar de äro belägne samt präste- och kapellansgårdar och stombner äro efter privilegierna därföre befriade.»

I en annan kungl. resolution på allmogens besvär, meddelad den 25 maj 1720, stadgas i punkt 41, sedan ifrågavarande byggnadsskyldighets omfattning närmare angivits samt ridderskapets och adelns frihet därifrån bekräftats, följande:

»Men alla andra ståndspersoner och ofrälsemän, såsom ock prästerskapet själy, för de dem tillhöriga skattehemman, äro skyldiga att hjälpa till prästgårdsbyggnaden; undantagandes de ofrälsemän och arrendatorer, som bo uppå själva ridderskapets och adelns egna säterier, samt prästerskapet för sina präste- och kapellansgårdar, vilka, efter 1672 års resolution, därifrån alldeles äro befriade.»

Vidare stadgas i prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 under fjärde punkten bland annat följande:

»Vi vilja ock hava i nåder till prästerskapet konfirmerad all härtill åtnjuten tionde samt deras pastoralier och rättigheter, så att de skola av vederbörande riktigt utgöras. Vid prästgårdsbyggnaden hava de att åtnjuta vad vår nådiga resolution uppå samtliga allmogens besvär uti dess 41 § vid riksdagen år 1720 prästerskapet tillägger eller ock vad uti somliga orter allmogen genom konventioner sig åtagit, såvida de skäligen däröver sig icke besvära.»

Enligt 26 kap. 2 § byggningsbalken i 1734 års lag ålåg det socknemännen »efter gårdadatalet», d. v. s. mantalet, att till prästgård bygga vissa hus samt att, »när de av ålder och bruk och ej av prästens vanrykt förfalla», desamma »bygga och bättra».

De ovan antydda särskilda reglerna för Skåne bekräftades tid efter annan genom olika författningar, senast genom en kungl. förordning den 16 december 1870. Från särställningen för dessa prästgårdar vill utskottet i det följande bortse.

Under senare delen av 1800-talet väcktes i riksdagen ett flertal motioner med förslag om sådana lagändringar, att kostnaden för prästgårdsbyggnad skulle fördelas efter annan grund än mantalet. 1884 års riksdag antog för sin del en lag angående skyldighet att delta i kostnaden för byggnad och underhåll av prästgård, genom vilken lag förordnades, att där enligt 26 kap. 2 § byggningsbalken eller särskilda författningar det ålåg socknemän att på sin kostnad bygga eller bättra husen å prästgård, skulle i sådan kostnad alla de, vilka inom församlingen erlade kommunalutskylder, delta, för fastighet efter hela samt för andra beskattningsföremål efter en fjärdedel av därå belöpande fyrktal.

I skrivelse till riksdagen den 9 januari 1885 förklarade Kungl. Maj:t, att enär den utsträckning av skyldigheten att bygga prästgård, som den av riksdagen

antagna lagen innebure, skulle medföra en inskränkning av den rätt till befrielse från nämnda skyldighet, som genom prästerskapets privilegier blivit prästerskapet förunnad, Kungl. Maj:t i likhet med högsta domstolen funnit antagandet av riksdagens förslag ej kunna ske utan samtycke av allmänt kyrkomöte enligt 114 § regeringsformen, vadan och då Kungl. Maj:t ej funnit skäl att för inhämtande av sådant samtycke kalla kyrkomötet till särskilt sammanträde före början av 1885 års riksdag, lagförslaget icke kunnat godkännas. I stället förelade Kungl. Maj:t samma års riksdag en proposition med förslag till lag, vilken var av samma lydelse som den av 1884 års riksdag antagna men innehöll följande tilläggsbestämmelse: »dock vare de, vilka äga åtnjuta de genom prästerskapets privilegier förunnade förmåner, skyldiga att i den kostnad deltaga endast i den mån de ej äro därifrån enligt samma privilegier befriade». Sedan denna proposition antagits av riksdagen, utfärdades lagen den 1 maj 1885.

Ifrågavarande lag har därefter ersatts av nya lagar åren 1900 och 1905, varigenom förhållandet mellan fastighets och andra beskattningsföremåls andel i kostnaderna förskjutits. Den nu gällande lagen utfärdades den 5 juni 1909 och föranleddes av fyrktalssättningens avskaffande samt vissa främmande trosbekännare genom 1908 års lagstiftning medgiven lindring i skattskyldigheten. Lagen har samma rubrik som de föregående och följande lydelse:

Där, enligt 26 kap. 2 § byggningsbalken eller särskilda författningar, det åligger socknemän att på sin kostnad bygga eller bättra husen å prästgård, skola i sådan kostnad alla de, vilka inom församlingen erlægga kommunalutskylder, deltaga efter de grunder, som för sådana utskylders utgörande i allmänhet äro stadgade; dock vare de, vilka äga åtnjuta de genom prästerskapets privilegier förunnade förmåner, skyldiga att i den kostnad deltaga endast i den mån de ej äro därifrån enligt samma privilegier befriade.

Angående den vissa främmande trosbekännare tillkommande lindring i skyldigheten att deltaga i omförmälda kostnad är särskilt stadgat.

För bedömande av ifrågavarande privilegier torde jämväl böra i korthet De ecklesiastika boställena. erinras om 1910 års lagstiftning rörande de ecklesiastika boställena. Dessa kunde tidigare i stort sett indelas i *bostadsboställen* eller sådana, som voro avsedda att av viss prästerlig befattningshavare bebos och brukas, samt *löningsboställen* (stomhemman, annexhemman, mensalhemman m. fl.) eller sådana, som voro avsedda endast att lämna bidrag till befattningshavarens avlönning och vilka skulle genom myndigheternas försorg utarrenderas. Beträffande båda slagen av boställen gällde, att avkastningen av desamma oavkortad tillföll tjänsteinnehavaren såsom en inkomst utöver andra löneförmåner. Sedan de på grundval av 1910 års lagstiftning fastställda löneregleringarna trätt i kraft, disponera tjänsteinnehavarna omedelbart endast den till bostad avsedda egentliga prästgårdsbyggnaden med ett tillhörande, särskilt avskilt mindre område för trädgård och dylikt. Detta område med därå befintliga byggnader benämnes *prästgård* i motsats till all övrig åt prästerskapets avlönning anslagen fast egendom, s. k. *löneboställen*. Alla dessa senare skola genom myndigheternas försorg upplåtas på arrende. Utöver förmånen av prästgård har tjänsteinnehavaren endast viss fixerad lön. Dennas gäldande bestrides medelst utde-

biterade församlingsavgifter eller avkastningen av löneboställena i enlighet med vissa regler, vilka innebära att avkastningen stundom helt eller delvis skall inlevereras till den s. k. kyrkofonden. Ovannämnda 1909 års lag hänför sig numera till den i 10 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 meddelade bestämmelsen, att å prästgård alla laga hus skola nybyggas och underhållas av pastoratet.

*Skatte-
frihetens
omfattning.*

Sedd i samband med andra bestämmelser på den kommunala beskattningens område innebär 1909 års lag, att de kommunalt skattskyldiga som regel skola deltaga i kostnaden för prästgårdsbyggnad i förhållande till dem enligt kommunalskattelagen påförda skattekronor. Frågan blir nu i vilken omfattning prästerskapets ifrågavarande privilegier medföra befrielse härutinnan. Till belysning härav torde få omnämnas några rättsfall.

I ett Kungl. Maj:ts utslag den 4 maj 1888 (refererat under nr 1022 i »Samling av kungl. brev, resolutioner och utslag ang. tillämpningen av kommunalförordningarna») förklarade Kungl. Maj:t — jämlikt § 41 i resolutionen på allmogens besvär den 25 maj 1720, § 4 i prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 samt lagen den 1 maj 1885 angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av prästgård — en kyrkoherde icke pliktig att för sitt kyrkoherdeboställe bidra till betalande av vissa av församlingen beslutade utgifter för pastoratsbyggnad och hyresersättning. — I detta fall från tiden före den nya lagstiftningen rörande ecklesiastika boställen gällde befrielsen således för den beräknade inkomsten av det av kyrkoherden innehavda *bostadsbostället*.

I det i motionen omförmälda rättsfallet, refererat i regeringsrättens årsbok för 1921, var det fråga om en kyrkoherde i ett pastorat, där den enligt 1910 års lag fastställda nya löneregleringen trätt i kraft. Kyrkoherden hade år 1918 — således innan 1920 års kommunalskattereform beslutats — för till 250 kronor beräknad inkomst av prästgården med ett taxeringsvärde såsom annan fastighet av 5,000 kronor samt för 4,200 kronors inkomst av kapital och arbete eller för tillhoppa 4,450 kronors inkomst påförts utskylder till den kyrkliga kommunen efter 2 kronor 20 öre för 100 kronors inkomst, därav till prästerskapets i pastoratet nybyggnadskassa efter 1 krona för 100 kronors inkomst med 44 kronor 50 öre. Efter besvär av kyrkoherden yttrade Konungens befallningshavande i Älvsborgs län i sitt härutinnan av kammarkollegium och regeringsrätten fastställda utslag, att då det jämlikt lagen den 5 juni 1909 angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av prästgård, jämförd med § 58 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 4 av prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 och § 41 i kungl. resolutionen på allmogens besvär den 25 maj 1720 ålegat kyrkoherden att deltaga i kostnaderna för byggnad och underhåll av pastoratets prästgårdar endast i förhållande till sin till allmän bevilning för inkomst av kapital och arbete taxerade inkomst, funne Konungens befallningshavande skäligt undanröja överklagade debiteringsåtgärden, i vad den avsåge på *prästgården* belöpande utskylder för byggnad och underhåll av pastoratets prästgårdar, beräknade till 2 kro-

nor 50 öre, i följd varav det skulle åligger kommunen att till kyrkoherden återbetala, vad han i sådant avseende kunde hava erlagt.

I regeringsrättens årsbok för 1925, sid. 198, refereras ett rättsfall, som angick ecklesiastiskt *löneboställe* i pastorat, där ny lönereglering trätt i kraft. I en socken inom Skaraborgs län blevo tvenne personer påförda utskylder bland annat till prästgårdsbyggnader, den ene för en beräknad inkomst av 2,790 kronor från ett av honom arrenderat kyrkoherdeboställe och den andre för en till 2,140 kronor beräknad inkomst från ett av honom arrenderat komministerboställe. Arrendatorerna anförde hos Konungens befallningshavande i länet besvär häröver, därvid de anförde, att de i egenskap av prästgårdsarrendatorer före ikraftträdandet av den nya löneregleringen varit befriade från deltagande i kostnad för prästgårdsbyggnad samt att anledning till ändrad praxis i detta hänseende saknades, alldenstund »prästgårdarna» såsom ecklesiastiska löneboställen fortfarande ägde samma karaktär som tidigare. Sedan länsstyrelsen ogillat besvären samt talan fullföljts hos Kungl. Maj:t, hemställde kammarkollegium i avgivet utlåtande, att besvären måtte lämnas utan avseende, då de av klagandena till stöd för deras yrkande åberopade prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723, § 4, med däri omnämnda resolutionen på allmogens besvär den 25 maj 1720, § 41, hade avseende allenast å prästerskapet för deras präste- och kapellansboställen och således icke hade tillämplighet å arrendatorer av ecklesiastiska löneboställen. Regeringsrätten yttrade emellertid, att enär jämlikt prästerskapets privilegier och lagen den 5 juni 1909 prästerskapet vore för sina präste- och kapellansgårdar befriat från deltagande i kostnaden för byggnad och underhåll av prästgård, samt den omständigheten, att ifrågavarande boställen dåmera, efter inträdd ny lönereglering i pastoratet, utarrenderats för pastoratets räkning, icke, vid det förhållande att prästerskapets i pastoratet löner skulle gäldas av bland annat avkomsten av samma hemman, kunde anses medföra rubbning i den sålunda stadgade befrielse, funne regeringsrätten skäligt att med ändring av Konungens befallningshavandes resolution undanröja de överklagade debiteringsåtgärderna.

Såsom synes har icke genom sistnämnda rättsfall, ehuru detsamma avser tid efter ikraftträdandet av 1920 års kommunalskattereform, erhållits något avgörande i frågan, huruvida friheten från deltagande i kostnaden för prästgårdsbyggnad skall gälla icke blott den procentuellt beräknade inkomsten av ifrågavarande boställe utan även den del av den beskattningsbara inkomsten i övrigt, som kan belöpa på taxering för överskjutande inkomst av denna fasta egendom, huruvida m. a. o. övergången till garantiskatteprincipen haft någon konsekvens med hänsyn till ifrågavarande spørsmål. Däremot innefattar samma rättsfall ett avgörande från regeringsrättens sida, att det förevarande privilegiet efter genomförandet av 1910 års lagstiftning gäller för arrendatorerna av åtminstone de ecklesiastiska löneboställen, som tidigare utgjort bostadsboställen. Såsom synes av kammarkollegii ovannämnda utlåtande står denna mening dock icke obestridd. I detta hänseende kan jämväl erinras, att i det »Betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen», som avgivits

den 31 december 1929 av särskilda sakkunniga (Statens offentliga utredningar 1929: 39), den meningen uttalas, att prästerskapets privilegier efter genomförandet av 1910 års lagstiftning överhuvud icke längre annat än i ett visst speciellt avseende hava någon tillämpning i fråga om löneboställena (sid. 350 o. f.) I betänkandet omhandlas dock icke särskilt det nu förevarande spörsmålet. Genom 1928 års skattereform synes vidare spörsmålet om skattefrihetens tillämplighet för löneboställena i viss mån hava kommit i ett förändrat läge. Under det att den skattskyldighet, från vilken klagandena i 1925 års rättsfall befriades, skulle hava gentemot det allmänna ålegat dem direkt i egenskap av arrendatorer, åligger samma skattskyldighet numera i första hand pastoratet och hava arrendatorerna på de ecklesiastiska löneboställena numera att svara härför endast i den mån de i vissa äldre arrendekontrakt, således civilrättsligt, åtagit sig sådan ansvarighet. En skattefrihet för pastoratet i förevarande hänseende skulle väl oftast icke få någon praktisk innebörd, enär det komme att innebära frihet för pastoratet att erlægga en avgift till sig själv. Den ökade avkastningen av lönebostället skulle med andra ord uppvägas av en motsvarande minskning av de för prästgårdsbyggnad inflytande avgifterna. Därest avkastningen av ifrågavarande löneboställe helt eller delvis inlevereras till kyrkofonden, synes emellertid frågan, huruvida pastoratet för lönebostället har att delta i prästgårdsbyggnadskostnad eller icke, kunna inverka på storleken av det belopp, som pastoratet sålunda har att avstå.

Befrielse från deltagande i kostnad för kyrkovaktmästares avlöning.

Historik.

Prästerskapets av motionen jämväl berörda frihet från deltagande i kostnaden för kyrkovaktmästares avlöning utgör en ringa kvarleva av ett åtskilligt vidsträckt privilegium, som prästerskapet förut ansetts åtnjuta, nämligen frihet från deltagande i kostnaden för prästerskapets och kyrkobetjäningens avlöning överhuvud. Sedan särskilda författningar under de sista femtio åren reglerat prästerskapets, klockarnas och organisternas avlöning, anses prästerskapets särställning hava upphört i fråga om dessa avlöningar, men anses skattefriheten för prästerskapet kvarstå i fråga om den återstående kyrkobetjäningens, d. v. s. egentligen kyrkovaktmästares, avlöning. För denna utveckling skall här endast i korthet redogöras. Då man i fråga om denna skattefrihet icke kan åberopa så uttryckliga lagstadganden som rörande prästgårdsbyggnadsskyldigheten, belyses rättsläget härvidlag i övrigt bäst med några rättsfall, vari dessa spörsmål varit under Kungl. Maj:ts prövning.

Först bör anmärkas, att i förut omförmälda prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 jämväl, i tredje punkten, återfinnes den allmänna bestämmelsen, att prästerskapet skulle »förändrat och oförtryckt njuta och behålla sina välfångna friheter, donationer och förlänningar samt andra villkor, lägenheter och ordinarie underhåll, av vad namn de vara må, som deras ämbeten tillhöra».

Den första mera sammanhängande regleringen av prästerskapets och klockarnas löneförmåner skedde i en kungl. förordning av den 8 februari 1681. Avlölandet av prästerskap och klockare betraktades då såsom ett åliggande för socknenmenigheten, vilken för ändamålet hade att erlægga dels en skatt på bruttoavkastningen av viss näring, tionden, och dels avgifter för vissa kyrk-

liga förrättningar, de s. k. tillagorna eller jura stolæ, även benämnda extra ordinarie avgifter. — Vidkommande organist fanns i 1686 års kyrkolags 24 kap. 30 § en bestämmelse, att »organisten väljes av kyrkoherden och församlingen, som honom lönar, allt som de däröver kunna förenas».

Kyrkovaktmästarnas ställning beröres i en kungl. resolution på prästerskapets besvär den 19 december 1727, vars 39 punkt innehåller följande stadgande:

»Som det är ej mer än billigt, att kyrkoväktarna vid församlingarna må bliva efter vanligheten av allmogen underhållne; så lärer ock landshövdingen i orten i fall några församlingar skulle vilja undandraga sig därifrån lämna dessa personer dess ämbetes handräckning uti det de finnas befogade till, enär sådant hos honom vederbörligen anmält varder.»

I en kungl. förordning den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster bibehölls tiondeinstitutet men ersattes de särskilda avgifterna med vissa utskylder, vilka enligt 7 § skulle »utgå icke allenast av fastighetsägare utan även av församlingens övriga invånare».

Såsom ovan antytts och enligt vad som ock kommer att framgå av nedan omnämnda rättsfall hava de nu berörda bestämmelserna ansetts innebära, att prästerna skulle vara befriade från deltagande i prästerskapets och kyrkobetjäningens avlöning. Den första avvikelser från denna regel ägde rum genom kungl. förordningen den 2 november 1883 angående allmänt ordnande av klockarnas löneinkomster. I denna förordnings § 5 stadgades, att den till klockare i penningar utgående lön skulle av församlingen sammanskjutas efter de grunder, som för kommunalutskylders utgörande i allmänhet vore stadgade. Eftersom förordningen, vilken tillkommit under kyrkomötets medverkan, icke innehöll något undantag från sagda regel, ansågs prästerskapets befrielse från deltagande i klockares avlöning genom detta stadgande hava upphävts. Denna konsekvens av förordningen, vilken att döma av förarbetena måhända icke varit avsedd, fastslogs bland annat i ett Kungl. Maj:ts utslag den 18 november 1892, vilket även ur andra synpunkter är belysande för hithörande spörsmål. Detta utslag avsåg en kyrkoherde i Södermanlands län, vilken under åberopande av kungl. förordningen av år 1681, ovannämnda bestämmelse i kyrkolagen samt prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 hos Konungens befallningshavande i länet besvärat sig däröver att bidrag till klockare och organistlön år 1889 påförts även kyrkoherden. Konungens befallningshavande ogillade besvären under åberopande av 1883 års förordning, medan kammarkollegium, där kyrkoherden besvärade sig över befallningshavandens utslag, yttrade, att enär organist- och klockaretjänsters innehavare vore att såsom kyrkobetjante anse, samt prästerskapet lika litet brukade eller kunde anses skyldigt bidraga till kyrkobetjäningens avlöning som den senare till prästerskapets, funne kammarkollegium skäligt frikalla klaganden såsom kyrkoherde i ifrågavarande församling från deltagande i de med nämnda tjänsters fullgörande förenade utgifter. Kungl. Maj:t, dit talan fullföljdes, fann emellertid, att den frihet från deltagande i klockares avlöning, vilken förut tillkommit prästerskapet, måste anses hava blivit upphävd genom 1883 års

förordning, och upphävde således härutinnan kammarkollegii utslag. Där-
emot fann Kungl. Maj:t ej skäl göra ändring i samma utslag, såvitt kyrko-
herden därigenom frikallats från deltagande i de för organisttjänstens uppe-
hållande erforderliga utgifter.

Det förhållande att för organistlön och klockarelön således i detta hänseende
olika regler ansågos gälla — beroende på att 1883 års förordning endast reg-
lerat klockarelönerna — föranledde en motion till 1903 års riksdag, vilken
motion är av intresse till belysning av förevarande motion såtillvida, att den
samma ledde till en särskild lagstiftningsåtgärd endast i syfte att undanröja
ett troligen oavsiktligt kvarstående privilegium, vilket ansetts olämpligt. I
motionen hänvisades till Kungl. Maj:ts nyssnämnda utslag den 18 november
1892 samt till de olägenheter, som en tillämpning därav medförde, och hem-
ställdes, att riksdagen för sin del måtte föreslå, att sådant tillägg gjordes
till gällande bestämmelser rörande organisters avlöning, att genom detsamma
stadgades, att organistlön skulle sammanskjutas efter de grunder, som för
kommunalutskylders utgörande i allmänhet vore stadgade. Efter det lagut-
skottet hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t i nämnda syfte, biföll riks-
dagen utskottets hemställan. Sedan Kungl. Maj:t inhämtat åtskilliga myn-
digheters yttranden över riksdagens skrivelse samt erhållit kyrkomötets bi-
fall till förslaget, framlades till 1904 års riksdag proposition i ämnet, vilken
antogs av riksdagen, och utfärdades därefter lagen den 15 april 1904 angående
organistlöns utgående, vilken lag endast innehåller stadgandet, att den till
organist utgående lön skall av församlingen sammanskjutas efter de grun-
der, som för kommunalutskylders utgörande i allmänhet äro stadgade. Häri-
genom hade jämväl prästerskapets befrielse från deltagande i organists av-
löning upphävts.

Prästeras befrielse från deltagande i prästerskapets avlöning avskaf-
fades genom stadgandet i 20 § i lagen den 9 december 1910 om reglering av
prästerskapets avlöning, uti vilket lagrum stadgades, att i gäldandet av för-
samlingsavgifter till prästerskapets avlöning skulle alla de, vilka inom pasto-
ratet erlade kommunalutskylder, deltaga efter de för sådana utskylders utgö-
rande i allmänhet stadgade grunder. Från denna regel stadgades icke något
undantag annat än i fråga om främmande trosbekännare.

*Gällande
rätt.*

Till utredning om att prästerskapets ifrågavarande privilegium även gällt
och fortfarande gäller i fråga om kyrkovaktmästares avlöning kan här om-
nämnas tre särskilda Kungl. Maj:ts utslag. — Genom det ena, meddelat den
29 maj 1896, fastställdes ett av Konungens befallningshavande i Göteborgs
och Bohus län meddelat utslag, varigenom 13 olika präster i Göteborg efter
anförda besvär förklarades befriade från att för sina löneinkomster gälda den
del av kyrkoskatten, som tagits i anspråk för prästerskapets och hela kyrko-
betjäningens, med undantag av klockares, avlöning. — Genom ett utslag den 8
oktober 1875 fastställde Kungl. Maj:t ett av kammarkollegium meddelat ut-
slag, varigenom en kyrkoherde i Uppsala län frikallats från deltagande i kyrko-
vaktarens avlöning, »enär prästerskapet lika litet brukade bidraga till kyrko-

betjäningens avlöning som den senare till prästerskapets, i överensstämmelse varmed ock genom 39 § i kungl. resolutionen den 19 december 1727 förklarats vara icke mera än billigt, att kyrkovaktare vid församlingarna bleve efter vanligheten av allmogen underhållne, varifrån prästerskapet alltså befriades». — Slutligen avsåg, såsom nämnts, det i motionen avsedda rättsfallet, refererat i regeringsrättens årsbok för år 1921, jämväl kyrkovaktmästares avlöning. Den där ifrågavarande kyrkoherden i en församling i Älvsborgs län hade, såsom ovan sagts, för till 250 kronor beräknad inkomst av fast egendom med ett taxeringsvärde såsom annan fastighet av 5,000 kronor samt för 4,200 kronors inkomst av kapital och arbete eller för tillhoppa 4,450 kronors inkomst påförts utskylder till den kyrkliga kommunen efter 2 kronor 20 öre för 100 kronors inkomst med tillhoppa 97 kronor 90 öre. Därav belöpte till kyrkovaktarens avlöning efter 21 öre för 100 kronors inkomst 9 kronor 34 öre. Hos Konungens befallningshavande, där kyrkoherden anförde besvär även i denna del, anförde kyrkoherden, att genom 1910 års lag om reglering av prästerskapets avlöning prästerskapets befrielse från deltagande i egen avlöning vore upphävd, varemot dess befrielse från deltagande i avlöning åt sådan kyrkobetjäning som kyrkovaktare, orgeltrampare och dödgrävare fortfarande syntes stå fast. Konungens befallningshavande yttrade i sitt utslag, att då prästerskapet jämlikt § 39 i kungl. resolutionen den 19 december 1727 vore från deltagande i kyrkovaktarens avlöning befriat, funne Konungens befallningshavande skäligt undanröja överklagade debiteringsåtgärden, i vad den avsåge de utskylder, som påförts kyrkoherden till kyrkovaktarens avlöning, uppgående enligt förut angiven beräkningsgrund till 9 kronor 34 öre, i följd varav det skulle åligga kommunen att till kyrkoherden återbetala, vad han i sådant hänseende kunde hava erlagt. Detta utslag fastställdes av kammarkollegium. Regeringsrätten fann, enär kyrkoherden icke kunde anses pliktig att för sin ifrågavarande inkomst utgöra bidrag till avlöning av kyrkovaktare, ej skäl göra ändring i det slut, vartill kammarkollegium kommit. Regeringsrätten ändrade således motiveringen såtillvida, att 1727 års resolution icke direkt åberopades som stöd för ifrågavarande skattefrihet.

Det torde böra erinras, att prästerskapets nu ifrågavarande privilegium såtillvida är av betydligt vidsträcktare omfattning än det förut behandlade privilegiet rörande prästgårdsbyggnadsskyldighet, att detsamma åtnjutes för prästerskapets hela löneinkomster, såväl den kontanta lönen som eventuell förmån av prästgård. Huruvida det sträcker sig ännu längre och avser en prästs hela beskattningsbara belopp, även till den del detta kan belöpa på andra inkomster, har tydligen icke i sistnämnda rättsfall varit under prövning. Att detta icke är fallet torde emellertid ligga i sakens natur. Till stöd härför kan jämväl åberopas Konungens befallningshavandes i Göteborgs och Bohus län ovannämnda, av Kungl. Maj:t den 29 maj 1896 fastställda utslag ävensom ett yttrande av kammarkollegium, vilket omförmäles i Kungl. Maj:ts ovan omförmälda proposition nr 30 till 1904 års riksdag med förslag

Skattefrihetens omfattning.

till lag angående sättet för organistlöns utgående. Är detta privilegium i nu angivet hänseende mera omfattande än det först behandlade, bör å andra sidan anmärkas, att av utdebiteringen till kyrkliga ändamål tydligen i allmänhet en vida mindre del belöper på kyrkovaktmästarens avlöning än på prästgårdsbyggnadskostnad.

Privilegiernas tillämpning.

Tillförlitlig utredning rörande de med motionen avsedda privilegiernas tillämpning torde endast kunna vinnas genom hänvändelse till de särskilda kommunala myndigheterna, enär uppbores- och debiteringslängderna, som innehålla upplysningar i ifrågavarande hänseenden, hos dem förvaras. Att döma av vissa upplysningar i detta avseende, som av utskottet inhämtats, synas emellertid, såsom ock i motionen antydes, ifrågavarande privilegier endast i enstaka fall tillämpas eller ens vara kända. Tillämpningen är också förenad med vissa svårigheter. Även om man icke vid bestämmandet av det belopp per skattekrona, som i en kommun skall utdebiteras till de kyrkliga ändamålen, anser det nödigt att taga hänsyn till att kostnaderna för prästgårdsbyggnad och kyrkovaktmästares avlöning äro att fördela å ett mindre antal skattekronor än övriga utgifter, måste i allt fall särskiljas, vilka belopp av den bestämda utdebiteringen, som belöpa å vardera av nämnda båda slag av kostnader. Detta äger måhända ändock oftast rum beträffande de förra kostnaderna men är icke av något annat skäl påkallat i fråga om de senare kostnaderna. Räkenskapsföringen torde icke heller alltid vara sådan, att särskiljandet av berörda båda slag av kostnader från andra kyrkliga utgifter utan svårighet låter sig göra. Slutligen krävas vid påförande av skattebeloppen i debiteringslängderna särskilda anteckningar och uträkningar, därest vissa skattekronor skola vara befriade från viss del av den sammanlagda utdebiteringen.

Liknande fråga vid 1873 års riksdag.

Till belysning av den med motionen avsedda frågan torde det även kunna vara av intresse att erinra sig, att statsmakterna vid ett tidigare tillfälle tagit ställning till en liknande fråga.

Ännu in på 1870-talet gällde ett stadgande i 10 punkten i prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723, vilket stadgande — efter däri senast genom kungl. kungörelse den 6 april 1810 gjorda jämkningar — innebar befrielse för prästerskapet och skolbetjante samt deras änkor och omyndiga barn från skyldighet att för av dem bebodda gårdar och lägenheter i städerna utgöra borgerligt besvär och tunga. I kungl. proposition till 1873 års riksdag anfördes med anledning härav:

Ehuru förberörda stadgande varit gällande sedan lång tid tillbaka, hade likväl först under de sista åren framställning gjorts av flera till ecklesiastikstaten hörande personer om tillämpning av samma stadgande. Enär emellertid de förhållanden, som för ett och ett halvt århundrade sedan föranlett prästerskapets befrielse från utgörande av ifrågavarande utskylder, numera ej ägde rum, sedan, efter de nya kommunalförordningarnas utfärdande, borgerskapet ej längre utgjorde det förhärskande elementet i stadskommunen samt de kommunala rättigheterna utsträckts till alla i kommunen bosatta samhällsmedlemmar, syntes någon giltig grund ej förefinnas att prästerskapet samt

skolbetjante skulle, till förfång för övriga stadskommunens medlemmar, åtnjuta ifrågavarande befrielse. Härtill komme, att det ej kunde anses vara med den i kommunalförordningarna uttalade grundsats om alla samhällsmedlemmars likställighet i kommunala rättigheter och skyldigheter överensstämmande, att en del av kommunens medlemmar på grund av privilegier vore befriade från erläggande av vissa utskylder, under det att de ändock vore berättigade att deltaga i besluten om bestämmande av kommunens utgifter och om dessas bestridande genom skatter, i vilkas utgörande de själva för sina ifrågavarande fastigheter icke utan vissa inskränkningar vore pliktiga taga del. Med avseende härå ville Kungl. Maj:t, som vore sinnad att till det under hösten 1873 sammanträdande kyrkomöte göra framställning i ämnet, föreslå, att riksdagen för sin del måtte besluta, att stadgandet i 10:e punkten av prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723, enligt vilket, jämfört med kungl. kungörelsen den 6 april 1810 angående jämkning i riksståndens privilegier, de prästerskapet samt akademie-, gymnasii- och skolbetjante ävensom deras änkor och omyndiga barn tillhöriga gårdar och lägenheter i städerna, som av dem själva beboddes, vore fria från borgerligt besvär och tunga, skulle upphöra att vara gällande; dock att sådant icke finge leda till rubbning i den privilegierätt, som tillkomme ecklesiastika personer eller deras änkor och omyndiga barn i avseende å de gårdar och lägenheter i städerna, vilka av dem då innehades.

Sedan propositionen bifallits av riksdagen samt jämväl kyrkomötet lämnat sitt samtycke, utfärdades en kungl. förordning den 3 oktober 1873 av det innehåll, som i propositionen angivits.

Utskottet har funnit motionärens förslag välgrundat. Såsom den kommunala beskattningen numera är anordnad, torde de ifrågavarande privilegierna, vilka uppstått för flera århundraden sedan, sakna giltig grund. I de få fall, då dessa privilegiers tillämpning påkallas av prästerskapet, torde detta oftast vara ägnat att väcka till liv misshälligheter mellan församlingen och prästen, i den mån icke privilegiernas påkallande bottnar i redan befintliga misshälligheter. För prästerskapet torde privilegiernas åtnjutande endast i undantagsfall vara av någon nämnvärd ekonomisk betydelse. För de kommunala förtroendemän åter, som hava debiteringen om hand, kunna dylika undantagsbestämmelser välla avsevärda svårigheter. Frågan om privilegiernas upphävande torde enligt utskottets mening knappast behöva sammankopplas med den löne-reglering för prästerskapet och den omorganisation av det ecklesiastika boställsväsendet, som antydes i motionen och varom särskilda sakkunniga nyligen avgivit betänkande. Därest förslag härutinnan kommer att föreläggas kyrkomötet och riksdagen, borde emellertid senast i samband därmed de med motionen avsedda frågorna finna sin lösning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och i vilken ordning de privilegier för prästerskapet, som fortfarande kunna anses bestå i fråga om deltagande i kostnaden för byggnad och underhåll av

prästgård samt i kostnaden för kyrkobetjäningens avlöning, må kunna upphävas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 10 mars 1930.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, greve *Spens*, *Larson* i Lerdala*, *Klebeck**, *Anderson* i Hägelåkra, *Svenson* i Eskhult, *Julin*, *Teodor**, och *Pålsson**;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Nilsson* i Antnäs*, *Olsson* i Ramsta, *Johansson* i Brånalt och *Sjögren*, fru *Östlund** samt herrar *Olsson* i Mellerud* och *Grapenson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.